

УДК 339.727.244

Різник Н.С.

Луцький національний технічний університет

СТРАТЕГІЇ ПРОТИДІЇ ВТЕЧІ КАПІТАЛУ З НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Досліджено проблеми та причини непродуктивного виведення капіталу з національної економіки, сформовано набір стратегій та тактик протидії його втечі: за типом інвестиційної політики, важелів податкової мотивації, методами формування портфеля інвестицій суб'єктом господарювання, інструментами мотивації інвесторів задля отримання переваг від діяльності залежно від терміну вкладання інвестицій суб'єктами господарювання та залежно від націленості на сегмент за КВЕД, управління ризику інвестування, стратегії зростання.

Ключові слова: експорт капіталу, втеча капіталу, відмивання грошей, інструменти управління, стратегія.

Ризник Н. С.

СТРАТЕГИИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ПОБЕГА КАПИТАЛА С НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ

Исследованы проблемы и причины непродуктивного вывода капитала из национальной экономики, сформирован набор стратегий и тактик противодействия его побега: по типу инвестиционной политики, рычагов налоговой мотивации,

методами формування портфеля інвестицій підприємством, інструмент мотивації інвесторів для отримання переваг від діяльності в залежності від строку вкладення інвестицій суб'єктами господарювання і в залежності від нацеленості на сегмент по КВЭД, управління ризика інвестування.

Ключевые слова: экспорт капитала, бегство капитала, отмывания денег, инструменты управления, стратегия.

Riznyk N.

STRATEGY TO COUNTER THE CAPITAL OUTFLOW OF THE NATIONAL ECONOMY

Research problem and the reasons for the withdrawal of non-productive capital from the national economy. Feature of exports of unproductive capital of Ukraine's economy is its complex target composition includes, as a rule, the processes related to changes in equity are visible when crossing the border illegally or its removal. That is reinvestment previously exported domestic capital, usually from crime and often accompanied by complex operation cover-up and transfer to the accounts of subsidiaries and affiliated entities from abroad or non-residents of Ukraine. The following tools of unproductive capital outflow were created: the use of foreign liquid assets for the development of the national economy; transfer to private ownership and use abroad; reinvestment in shares to establish and maintain control over the enterprises; reinvestment in securities for speculation; direct investment in the national economy, masked and protected as foreign investment. Forming tools of combating capital outflow from the national economy is the methodical approach, which will form investment tactics of the legal economy; we consider relevant factors in determining the goals of efficient allocation of investments in the formal economy. The problems and causes of unproductive withdrawal of capital from the national economy, formed as a set of strategies and tactics to counter his escape: the type of investment policy, leverage tax incentives, means of portfolio investment entity, tools, motivating investors to benefit from their activity, depending on the term of investment entities and depending on the focus on the segment, risk management investment.

Key words: export of capital, capital outflow, money laundering, management tools, strategy.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Масштаби відпливу капіталу з України за останні десятиліття є небезпечними для розширеного відтворення національної економіки. Експорт капіталу відбувається як внаслідок нерівномірності розвитку національної економіки, так і непродуктивного відтоку капіталу через високі ставки оподаткування, нестійку політичну ситуацію тощо.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Теоретичним та методологічним основам аналізу механізмів оцінки та протидії втечі капіталу присвячені праці

Д. Каддінгтона [1], Ч. П. Кіндлебергера [2; 3], Р. Дорнбуш [4], М. Дулі [5], Л. Красавіної [6], Д. Р. Лессарда, Д. Уільмсона [7], Н. Різник [8] та інших. Однак, не зважаючи на значну кількість наукових напрацювань в оцінці масштабів втечі капіталу, існують невирішені питання, які потребує додаткового дослідження, а саме – формування стратегій та тактик протидії втечі капіталу з національної економіки.

Цілі статті полягають у вивченні теоретико-методологічних підходів до формування стратегій протидії втечі капіталу з національної економіки.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. За даними міжнародного звіту [9; 10] обсяг втечі незаконних фінансових ресурсів з України, у 2011 р. склав більше 2 млрд. дол. США, що більш як у 2 рази перевищує обсяги втечі капіталу у 2010 р. У 5,41 рази відбулось зростання обсягів втечі капіталу у 2009 р. – 741 млн. дол. США. Кумулятивний розрахунок обсягів втечі капіталу з економіки України з 2002 р. до 2011 р. склав 6216 млн. дол. США. Зростання обсягів втечі капіталу пов'язано з відмиванням злочинних доходів, корупцією, ухилянням від сплати податків та здійсненням інших видів незаконної економічної діяльності. Рівень втечі капіталу збільшився в середньому на 10,2% на рік за останнє десятиліття, що значно випереджає обсяги зростання ВВП кожної країни.

Особливістю експорту непродуктивної частини капіталу економіки України є його складна цільова композиція, яка охоплює, як правило, процеси пов'язані зі зміною видимого власника капіталу при перетині кордону чи нелегального його вивезення. Тобто відбувається реінвестування раніше вивезеного вітчизняного капіталу, як правило, одержаного злочинним шляхом і найчастіше супроводжується складною операцією прикриття і переведення на рахунки дочірніх та афілійованих суб'єктів господарювання з-за кордону чи нерезидентів України.

Сформуємо наступні інструменти непродуктивної втечі капіталу: використання зарубіжних ліквідних активів для забезпечення розвитку вітчизняної економіки; переведення в особисту власність і використання за кордоном; реінвестування в акції для встановлення і підтримки контролю над підприємствами; реінвестування в папери для спекуляції; прямі інвестиції в національну економіку, замасковані і захищені як іноземні інвестиції.

Зазначені вище проблеми перешкоджають ефективному вибору пріоритетних галузей, секторів і проектів для інвестицій, що потребує формування інструментів репатріації капіталу, визначення територіальних, інвестиційних, податкових, тарифних пільг тощо.

Висновки. Важливим завданням реалізації заходів протидії втечі капіталу з національної економіки є розробка науково обґрунтованих підходів до управління цим процесом.

Протидія втечі капіталу з національної економіки – це управлінський процес, за допомогою якого суб'єктами управління здійснюватиметься довгострокове управління національною економікою, розробляються тактичні стратегії та визначаються інструменти для досягнення цих цілей з врахуванням всіх релевантних зовнішніх та внутрішніх умов.

Тактики протидії втечі капіталу з національної економіки охоплюють вивчення, формування та реалізацію поточних управлінських рішень. Основними складовими забезпечення процесу протидії втечі капіталу з національної економіки є: визначення типу інвестиційної політики, визначення тактик протидії втечі капіталу (табл. 1).

Таблиця 1

Тактики протидії втечі капіталу з національної економіки

Тип інвестиційної політики	Активна	Пасивна
Інструменти податкової мотивації	Активні	Пасивні
Методи формування портфеля інвестицій суб'єктом господарювання	Ринкове випередження, Баффета, коригування	Гнучке реагування, Баффета, рейтингова стратегія, адаптація
Мотивація інвесторів	Стратегія формування ефективного власника	Стратегія раціональних поглинань
Отримання переваг від діяльності	Отримання поточного прибутку	Зростання капіталу
За терміном вкладання інвестицій суб'єктами господарювання	Короткострокове, стратегія скалпування	Середньострокове, стратегія «купив і володій»
Залежно від націленості на сегмент за КВЕД	Аукціонна стратегія	Арбітражна стратегія
Управління ризиком інвестування	Імунізації і хеджування	Концентрації
Тип маркетингової стратегії росту	Інтенсивний ріст	Інтегративний ріст

Для формування тактик протидії втечі капіталу з національної економіки доцільно розглянути типи інвестиційної політики: активну та пасивну.

Активна інвестиційна політика управління доцільна до реалізації за умов значних обсягів втечі капіталу з національної економіки. Активна інвестиційна політика передбачає постійне ретельне відстеження і стимулювання розміщення фінансових інструментів, що відповідають цілям розширеного відтворення національної економіки, а також швидку зміну складу фінансових інструментів у портфелі у разі невідповідності цілям інвестування.

Податки, як основний інструмент державного розподілу та перерозподілу сукупності виробничих, фінансових ресурсів, належать до однієї з найбільш важливих складових системи перерозподілу доходів. За їх допомогою провадиться перерозподіл вартості створеного валового національного продукту між державою, юридичними і фізичними особами. Приховування отримуваних доходів призводить до подальшої втечі капіталу.

Капітали, що виводяться з економіки, спрямовуються у короткострокові недефективні проекти за кордоном, що неминуче стримує можливості реструктуризації вітчизняних підприємств і обмежує потенціал економічного зростання національної економіки. Визначення інвестиційних, податкових, тарифних пільг сприятиме репатріації капіталу і прибутків із джерела їх походження з регіонів України та дозволить попередити виникнення злочинів відмивання доходів, отриманих злочинним шляхом. Реалізація податкових інструментів мотивації щодо повернення інвестицій в легальну економіку України повинна передбачати наступні важелі легалізації капіталу у межах 3–5%: 3% – якщо інвестування в акції вітчизняних підприємств регіону не менше, ніж на 5 років; 5% – якщо сума вноситься до податкової декларації. Доцільно також передбачити часткове звільнення від сплати податків терміном на 5 років, якщо повернуті інвестиції будуть спрямовані у пріоритетні види економічної діяльності [8, с. 219–232].

Методи формування портфеля інвестицій суб'єктом управління повинні використовуватись для ринкового випередження: аналіз та прогноз стану розвитку ринку, пошук інструментів управління інвестиціями, організація інвестиційних потоків і регулювання їх взаємозв'язку для стимулювання розвитку легальної економіки.

Стратегія інвестування Баффета передбачає пошук ефективного вкладення капіталу в придбання акцій перспективних підприємств; стратегія ефективного власника – ефективне управління фінансовими результатами суб'єкта господарювання.

Використання перелічених методів сприятимуть і реалізації стратегії формування ефективного власника в залежності від мотивів інвестування. У випадку використання цієї стратегії місія інвестора полягатиме не тільки в отриманні доступу до визначених видів продукції, забезпеченні контролю за фінансовими потоками, але й в підвищенні науково-технічного та виробничо-збутового потенціалу, фінансовому оздоровленні суб'єкта господарювання.

За середньостроковим терміном вкладання інвестицій суб'єктам господарювання доцільно притримуватись стратегії «купив та володій», яка залежить від рівня недооцінених акцій та вибраного періоду часу для купівлі цінних паперів. Найвищий рівень безпеки інвестиційних вкладень та примноження капіталу буде спостерігатись при триваліших термінах вкладень.

В межах реалізації стратегії кошти слід вкладати на короткостроковий період для того, щоб пересвідчитися у гарантованій ефективності вкладень, отримати прибуток для подальшого реінвестування у легальній економіці. Аукціонну стратегію слід використовувати у поєднанні інструментів купівлі-продажу цінних паперів в момент їх первинного продажу на чекових, грошових, заставних аукціонах.

Залежно від цілей охоплення перспективних видів економічної діяльності в регіоні слід провести аналіз структури економіки регіонів і країни в цілому за видами економічної діяльності згідно із загальноприйнятими міжнародними статистичними стандартами для вивчення інвестиційного клімату в Україні (визначення кількості підприємств, чисельності працюючих на них, вартості основних фондів, обсягів реалізованої продукції, доходу підприємств по районах та містах обласного підпорядкування) і процесів, пов'язаних з надходженням в країну і регіони міжнародних інвестицій та їх застосуванням у певних видах економічної діяльності. З цією метою слід виділити стратегію захоплення – для швидкого виходу на ринок і задоволення максимально можливих потреб (інтенсивний ріст відповідно до маркетингових стратегій через глибоке проникнення на ринок, розвиток товару, розвиток ринку).

Інвестиційна діяльність суб'єкта господарювання завжди пов'язана з ризиком, тому потенційного інвестора, насамперед цікавить рівень інвестиційного ризику, зокрема, захищеність інвестицій через використання механізмів закріплення договірних умов на випадок виникнення негативних змін у кон'юнктурі ринку в майбутньому (експропріація майна, зміни законодавства, погіршення умов інвестування і інші ризики).

Пасивну інвестиційну політику доцільно реалізовувати за умов відносної інформаційної достатності та ефективності інвестиційного ринку при низьких обсягах втечі капіталу. Метою такої політики є забезпечення доходності портфеля на рівні середньоринкових показників за умови максимального захисту портфельних інвестицій від негативного впливу неринкових специфічних чинників.

Пасивна політика використання інструментів податкових важелів базуватиметься на пріоритетності реалізації рекламно-пропагандистської компанії забезпечення довіри потенційних платників податків, роз'яснення пільгових режимів оподаткування, умов відповідальності за приховування активів від оподаткування суб'єктами господарювання [8, с. 219–232].

Методи формування портфеля інвестицій суб'єктом управління повинні використовуватись для гнучкого реагування на виклики розвитку легальної економіки, моніторингу інвестиційного ринку, оперативного придбання фінансових інструментів на основі зміни відтворювальної структури капіталу.

Відповідно до мотивів інвестора-суб'єкта господарювання необхідно дотримуватись стратегії раціональних поглинань, яка полягає в купівлі контрольних пакетів акцій провідних підприємств. Саме використання цієї стратегії дозволить зосередити увагу за фінансових вливання в розвиток економіки і виведення грошей з дочірніх посередницьких компаній, офшорних банків тощо.

За терміном вкладання інвестицій суб'єктами господарювання доцільно вкладати на середньостроковий період з метою отримання прибутку для подальшого реінвестування у легальній економіці. Використання стратегії скалпування доцільно для організації торгівлею угод з одним і тим самим емітентом протягом однієї торгової сесії, при цьому угоди повинні забезпечуватись відповідними гарантіями та швидкістю здійснення розрахунків.

Залежно від цілей охоплення перспективних видів економічної діяльності в регіоні слід використовувати арбітражну стратегію, яка передбачає використання інструментів купівлі-продажу цінних паперів на різних регіональних ринках. Інвестор-суб'єкт господарювання в регіоні проводить купівлю-продаж акції підприємств по регіонам з метою переведення вільних грошових коштів у наявні активи.

Стратегія концентрації в управлінні інвестиційним ризиком означає зосередження інвестиційних ресурсів в певній галузі чи групі взаємопов'язаних галузей, на географічній території. Визначення оптимального співвідношення між рівнями диверсифікації та концентрації портфелю інвестицій в регіоні є завданням, яке має вирішувати суб'єкт управління залежно від обраної стратегії, можливостей та конкретної економічної ситуації.

Інтегративний ріст передбачає розширення обсягів збуту, прибутку, ринкової частки суб'єктів господарювання внаслідок його об'єднання з постачальниками, конкурентами, контрагентами, клієнтами тощо (пряма, зворотна, вертикальна, горизонтальна та діагональна інтеграція).

Використання запропонованих тактик протидії втечі капіталу сприятиме ефективному розміщенню вільних грошових ресурсів на продуктивних ринках як протилежність непродуктивному відтоку капіталу з національної економіки.

1. Cuddington J. T. Capital Flight: Issues, Estimates and Explanations / J. T. Cuddington // Princeton Studies in International Finance. – №58. – December J. T. Cuddington. – 1986.
2. Kindleberger C.-P. International Short-term Capital Movement / Charles Poor Kindleberger. – NY : Columbia University Press, 1937. – 262 p.
3. Kindleberger C.-P. The Benefits of International Money / Charles Poor Kindleberger // Journal of International Economics. – №2 (Nov. 1972). – P. 425–442.
4. Dornbush R. Capital Flights: Theory, Measurement and Policy Issues. Inter-American Development Bank / R. Dornbush. – Wash., 1990.
5. Dooley M. Country Specific Risk Premiums, Capital Flight and Net Investment Income Payments in Selected Developing Countries / M. Dooley. – IMF. – Washington, DC. – 1986.
6. Красавина Л. И. «Бегство» капитала из России и пути его сдерживания / Л. И. Красавина // Деньги и кредит. – 2000. – № 11. – С. 40–42.
7. Capital Flight and Third World debt / D. R. Lessard, J. Williamson. – Wash. : Institute for International Economics, 1987. – 258 p.
8. Різник Н. С. Регіональний менеджмент дегінізації економіки: теорія, методологія, практика : монографія / Н. С. Різник. – Луцьк : СПД Галяк Жанна Володимирівна, 2012. – 550 с.

9. Обсяги втечі незаконних фінансових ресурсів // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iff.gfintegrity.org/iff2013/country_dataillicit_financial_flows_from_developing_countries_2002-2011.pdf
10. Різник Н. С. Концептуальні підходи до проведення економічної амністії капіталу на регіональному рівні / Н. С. Різник // Економічний форум. – 2012. – №4. – 380 с. – С. 219–232.